

**Financiering van bos en natuur:
nieuwe kansen voor producten en diensten**

Foto: Gerrit van Poppel

Inleiding

De laatste decennia is de financiering van bos en natuur stap voor stap steeds meer gedomineerd geraakt door overheidsfinanciering. Door het deels collectieve karakter ervan zal betrokkenheid van overheden bij de financiering in veel gevallen ook in de toekomst aan de orde zijn. Tegelijkertijd kan een te grote afhankelijkheid van overheidsfinanciering de sector en de daarin ondernemende bedrijven kwetsbaar maken. Ook kan de dominantie van overheidsfinanciering tot gevolg hebben dat we aan de kant van particuliere initiatieven (burgers en het bedrijfsleven) kansen missen.

Het probleem van de financiering van bos en natuurterreinen is tevens onderdeel van het grotere vraagstuk hoe we als maatschappij verder willen met het beheer van bos en natuur. Om te komen tot structurele veranderingen is het van belang dat bos en natuur (weer) worden erkend als leverancier van producten en diensten en niet langer alleen maar worden beschouwd als kwetsbare objecten die beschermd moet worden. De vraag daarbij is hoe terreineigenaren op een eerlijke en transparante manier kunnen worden beloond voor de producten en diensten die zij aan de maatschappij leveren.

In het kader van de ambitie om te werken aan omslagen in denken en handelen in de financiering van bos en natuur heeft InnovatieNetwerk Stichting Probos gevraagd aan de hand van diverse voorbeelden in binnen- en buitenland in beeld te brengen op welke manier producten en diensten uit bos en natuur op dit moment worden gewaardeerd en gefinancierd, welke problemen er bestaan, maar ook welke kansen denkbaar zijn. InnovatieNetwerk wil de bos- en natuursector inspireren in zijn verdere professionalisering via de zoektocht naar nieuwe verdienmodellen. Deze brochure schetst een aantal kansrijke voorbeelden. Het complete rapport kan worden gedownload op www.innovatienetwerk.org.

Foto: Mark van Benthem, Probos

Knelpunten

Bos en natuur leveren een breed scala aan producten en diensten. Hierbij kan uiteraard worden gedacht aan de klassieke producten (hout, kerstgroen en wild) en diensten (recreatie en natuur), maar ook aan minder voor de hand liggende diensten als het bieden van een fysieke locatie en een aantrekkelijk decor voor bedrijfspanden, recreatieondernemingen, sport en culturele evenementen en wonen. Andere diensten zijn het leveren van een bijdrage aan het geestelijk welzijn en de gezondheid van patiënten van zorginstellingen of bezoekers in het algemeen. Bos en natuur leveren bovendien belangrijke milieudiensten, zoals bijvoorbeeld de vastlegging van CO₂, de afvang van fijn stof en de zuivering en berging van drinkwater.

In de studie van Probos zijn in totaal 62 verschillende typen producten en diensten gedefinieerd. Een aanzienlijke groep producten en diensten (ca. 60%) wordt momenteel niet of onvoldoende financieel gewaardeerd. Dit komt bijvoorbeeld doordat subsidiebedragen vaak gebaseerd zijn op generieke normkosten en daarmee niet altijd recht doen aan de reële kosten of regionale verschillen. Gebieden in de buurt van woonkernen of toeristische trekpleisters kennen bijvoorbeeld een grotere recreatiedruk en daarmee hogere beheerkosten dan gebieden daarbuiten, terwijl het subsidiebedrag overal het zelfde is. In veel gevallen kan er ook gesproken worden van een scheve verhouding tussen betaler en begunstigde. Het beheer en de instandhouding van gebieden worden voor een belangrijk deel betaald uit nationale en provinciale overheidssubsidies, terwijl juist de lokale sportvereniging, fietsenverhuurder of horecaondernemer profiteren van het gebied. Dit geldt in principe ook voor huizenbezitters of eigenaren van bedrijfspanden in of in de buurt van bos en natuurgebieden. De hogere waarde van het bezit wordt vaak niet in verband gebracht met de beheerkosten van het nabijgelegen bos en natuurgebied. Ook bedrijven die profiteren van de afvang van fijn stof of CO₂ of de zuivering van water, betalen in de regel niet (direct) voor deze dienst. Een bijkomend probleem is dat het in veel gevallen lastig is om de kosten voor het leveren van dergelijke diensten te bepalen.

Foto: Mark van Benthem, Probos

Foto: Scott Ehardt

Foto: Gerrit van Poppel

Trends

De maatschappij verandert en daarmee ook de wensen die mensen hebben ten aanzien van hun (woon)omgeving en (vrije) tijdsbesteding. Er is bijvoorbeeld een toenemende behoefte aan plekken voor sport, ontspanning en bezinning. Er is al veel geïnvesteerd in recreatieroutes en -voorzieningen (ruiterpaden, wandelpaden, trimbanen en mountainbikeroutes), maar er blijven steeds meer soorten recreanten bijkomen met elk hun eigen wensen voor infrastructuur en voorzieningen in bos en natuurterreinen. Daarbij komt nog de groeiende aandacht voor gezondheid. De positieve werking van bos en natuur op mensen met een burnout, psychische klachten of verstandelijke beperking wordt alom erkend. Deze groepen zoeken steeds vaker bos en natuur op voor een (therapeutische) dagbesteding. Het bieden van faciliteiten voor deze gebruikersgroepen gaat veel verder dan het openstellen van wegen en paden. Een vergoeding voor de extra services en faciliteiten zou recht doen aan de hogere investering die de beheerder hiervoor moet plegen.

Er is een stijgende vraag naar groene grondstoffen ter vervanging van fossiele grondstoffen en brandstoffen, zoals aardolie en steenkool. De meest bekende toepassing is uiteraard de inzet van biomassa voor de opwekking van warmte of elektriciteit. Daarnaast wordt er op tal van fronten gewerkt aan de ontwikkeling van 'biobased' producten, waarbij transportbrandstoffen, cosmetica, plastics et cetera. worden vervaardigd uit biomassa. Hierdoor ontstaat er een grotere vraag naar biomassa en dat zal naar verwachting binnen enkele jaren tot een betere prijs leiden.

Met de klimaatverandering en de vaak extreme gevolgen die dit met zich meebrengt is er een toenemende maatschappelijke waardering voor de milieufuncties van bos en natuur, zoals CO₂-vastlegging, waterberging en het filteren van fijn stof. Tegelijkertijd is er een groeiende morele druk op westerse landen om hun ecologische voetafdruk (claim/verbruik van milieufuncties) te reduceren. Dit opent kansen voor het verzilveren van deze door bos en natuur geleverde milieudiensten.

Tot slot speelt de groeiende aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen een belangrijke rol. Het bedrijfsleven is steeds meer bereid om (mede)verantwoordelijkheid te dragen in de financiering van bos en natuur. Bedrijven kunnen daar verschillende redenen voor hebben, bijvoorbeeld omdat men kansen ziet voor de marketing van producten of voor profilering van het bedrijf. Internationaal speelt bovendien een rol dat bedrijven steeds meer de nadelige gevolgen onderkennen van de achteruitgang van ecosystemen, bijvoorbeeld doordat vanuit een bepaald stroomgebied de watervoorziening stagneert die nodig is voor industriële productie.

Reiderwolde

het groene hart van de Blauwestad

INRICHTING 200 ha. PARTICULIERE NATUUR

Opdrachtgever:

Reiderwolde v.o.f. Tel.: 0507 - 65 53 58
www.reiderwolde.nl

Medebetrokkenen:

S.P.N.O.G. / A.N.O.G.

Advisering en directievoering:

Eelerwolde bv noord

Aannemer:

Plat bv gww Tel.: 0507 - 55 15 28

Leverancier bosplantsoen:

Kloosterhuis & zoon bv

Gefinancierd door drie boeren, mede mogelijk gemaakt door ABN-AMRO.
S.P.N.O.G. mocht donaties ontvangen van:

- LTO noord
- Rabobank z.o.g.
- Boeren Natuur
- Natuurlijk platteland Nederland
- Accountantskantoor Galema, Deelstra, Jansen
- De Haan advocaten en notarissen
- Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR)

PROJECT MET FINANCIËLE STEUN VAN DE PROVINCIE GRONINGEN

**provincie
groningen**

Foto: Martijn Boosten, Probos

Naar het verzilveren van kansen

Een deel van de 'nieuwe' producten en diensten, zoals bijvoorbeeld biomassa, zal op termijn steeds beter via (reguliere) marktmechanismen worden betaald. Toch kan niet alles aan de markt worden overgelaten. Het is enerzijds aan de overheid om door beleidswijzingen en wet- en regelgeving gunstige randvoorwaarden te creëren voor het eerlijker en beter belonen van producten en diensten uit bos en natuur. Anderzijds is het ook aan de terreineigenaren (en hun vertegenwoordigers en adviseurs) om zelf kansen te zien en te verzilveren. De overheid kan hierbij ondersteunen door bijvoorbeeld pilots te financieren. Er is bovendien al een groot aantal praktijkvoorbeelden van de vermarkting van diensten uit zowel Nederland als daarbuiten die als inspiratie kan dienen. Op de volgende pagina's worden enkele voorbeelden van kansen nader toegelicht.

Foto: Gerry Blaauw

voorbeelden

1. Regionale beloning van recreatiediensten

In de verkenning van Probos is geconcludeerd dat er bij het vermarkten van recreatiediensten behoefte is aan regionaal maatwerk, waarbij aan de concrete dienst een directe betaling wordt gekoppeld. Regionale overheden, zoals provincies, gemeenten en waterschappen kunnen hierbij een sleutelrol vervullen. Provincies kunnen hiertoe het instrument 'Groene en blauwe diensten' aanwenden. Daarnaast kunnen gemeenten uit de toeristenbelasting putten en waterschappen een extra doelheffing introduceren. De democratisch gekozen besturen van deze overheden kunnen per (deel)regio de heffing en de hoogte van de vergoedingen voor de diensten aan de terreineigenaar bepalen door te kijken naar het daadwerkelijk gebruik van de dienst door recreanten en de daadwerkelijke kosten die de terreineigenaar moet maken om de dienst te leveren. Door te kijken naar het feitelijk gebruik van een dienst ontstaat voor terreineigenaren de prikkel om de recreant gericht te willen bedienen. Kleine particuliere terreineigenaren die de menskracht en/of kennis missen om gericht te werken aan een breed palet van diensten, zouden zich kunnen verenigen in zogenaamde dienstencoöperaties, waarbij de coöperatie als geheel werkt aan het leveren van de gevraagde recreatiediensten en de leden van de coöperatie naar rato worden betaald voor hun diensten.

2. Vermarkten van biomassa

Het aantal houtgestookte warmte-installaties bij agrariërs, zwembaden, appartementcomplexen en woonwijken in Nederland neemt een steeds grotere vlucht. Bovendien worden er nog steeds aanzienlijke hoeveelheden houtige biomassa over de grens verkocht. Daarnaast wordt er op tal van fronten gewerkt aan de ontwikkeling van 'biobased' producten, waarbij transportbrandstoffen, cosmetica, plastics et cetera worden vervaardigd uit biomassa die momenteel misschien nog als afval of restproduct van het terreinbeheer wordt gezien. Een voorbeeld is het Grasoil-project, waarbij onderzoek is gedaan naar het omzetten van natuurgras in een olie die kan worden meegestookt in energiecentrales.

Om een optimale prijs te krijgen voor biomassa is het vaak nodig direct te leveren aan de afnemer. Door samen te werken in een coöperatie of door het opzetten van collectieve biomassawerven kunnen terreineigenaren met lokale of regionale afnemers (kleine en middelgrote houtgestookte installaties) meerjarige leveringscontracten voor houtsnippers aangaan. Vanuit dergelijke initiatieven kunnen terreinbeheerders ook bedrijven of instellingen met een grote warmtevraag, zoals vleeskuikenbedrijven, glastuinbouwers, zwembaden of woningstichtingen stimuleren om een houtgestookte installatie te plaatsen. Dergelijke samenwerkingsverbanden kunnen ook werken aan de vermarkting van andere vormen van biomassa, zodra de technieken voor de verwerking hiervan algemener worden toegepast.

3. Klimaatfonds

De Duitse landbouwminister Ilse Aigner en de directeur van de Deutscher Forstwirtschaftsrat (DFWR) hebben in 2009 het ‘Waldklimafonds’ opgericht. Uit dit fonds met de slogan “Maak onze bossen klaar voor morgen” moeten maatregelen worden gefinancierd waarmee bossen beter worden aangepast aan de gevolgen van klimaatverandering en waarmee een terugdringing van de CO₂-uitstoot kan worden bereikt. Hierbij speelt het gebruik van hout(producten) een belangrijke rol. Maatregelen die vanuit dit fonds zullen worden genomen en initiatieven die worden gesteund, zijn onder andere de verbetering van de CO₂-vastleggingscapaciteit van het bos ter bescherming van het klimaat, de bescherming van veengebieden, en het ontwikkelen van innovatieve houtproducten. Het klimaatfonds moet worden gefinancierd uit het emissiehandelssysteem (ca. 50 miljoen euro per jaar). Het is dus de bedoeling dat de veroorzakers van de CO₂-uitstoot/klimaatverandering betalen voor de maatregelen. Een dergelijk fonds kan in Nederland door de overheid worden opgericht, maar de bos- en natuursector zou dit uiteraard ook samen met het bedrijfsleven kunnen oppakken. Individuele terreineigenaren of groepen van terreineigenaren kunnen dit ook voor een gemeente of regio opzetten in samenwerking met lokale en regionale bedrijven die zich op dit gebied willen profileren.

4. Betalen voor waterzuivering

In 2007 is er in opdracht van Vitens een onderzoek gedaan naar de waterzuiverende functie van bossen. Dit rapport is geschreven naar aanleiding van een motie in Provinciale Staten van Gelderland “bossen zuiveren water”, waarna Gedeputeerde Staten het waterbedrijf Vitens heeft verzocht te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is beseigenaren financieel te ondersteunen voor de bijdrage die zij leveren aan het zuiveren van water. De conclusies die in dit rapport worden getrokken, zijn niet positief ten aanzien van de zuiverende werking van bos dan wel de mogelijkheid om grondeigenaren hiervoor te vergoeden. Bij de conclusies uit het rapport worden echter door diverse partijen kritische kanttekeningen geplaatst. Bovendien zijn er in het buitenland diverse voorbeelden van de erkenning van en de betaling voor de waterzuiverende werking van bossen, zoals de stadsbossen van Freudenstadt in Baden-Württemberg Duitsland en het Franse bedrijf Vittel, onderdeel van Nestlé. Deze praktijkvoorbeelden kunnen voor zowel de Nederlandse overheid als waterbedrijven dienen als voorbeeld voor een rechtvaardigere vergoeding van waterdiensten.

5. S(up)port for Nature

Jaarlijks worden honderden sportevenementen in natuurterreinen georganiseerd. Om te zorgen dat dergelijke sportevenementen zonder schade en overlast plaatsvinden, is in 2008 een natuurzorgsysteem ontwikkeld onder de naam S(up)port for Nature. S(up)port for Nature biedt sportorganisatoren een handleiding om hun evenement zo natuurvriendelijk mogelijk te organiseren. Daarnaast bevat S(up)port for Nature een (vrijwillige) richtlijn voor een financiële bijdrage voor de instandhouding van het gebied waar gebruik van wordt gemaakt. Als richtlijn wordt er aangegeven dat 5-15% van de deelnemerskosten ten goede komt aan de terreinbeherende instantie. Op deze manier dragen sporters op een laagdrempelige manier direct bij aan de instandhouding van het gebied dat ze gebruiken. S(up)port for Nature is een breed gedragen systeem dat tot stand is gekomen als initiatief van: de Atletiekunie, Staatsbosbeheer, Koninklijke Nederlandse Wielervederbond, Natuurmonumenten, Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond, NOC-NSF, Nederlandse Toer Fiets Unie en Stichting Probos. Het systeem wordt inmiddels redelijk breed gebruikt door met name de grote terreineigenaren. Het systeem is echter ook goed hanteerbaar voor kleine (particuliere) terreineigenaren. Het kan bovendien model staan voor het organiseren en 'vermarkten' van andere evenementen zoals openluchtconcerten, exposities, landgoedfairs, braderieën, cursussen of natuurwandelingen.

Realisatie landgoed "Westcreecke"

Opdrachtgever: Westcreecke b.v.

Directie: Arcadis

Aannemer: Scheepers bv

Verkoop: Breure & Breure vastgoed
Dinteloord Tel. 0167-522614

Aanleg
Landgoed Westcreeke

Breda
Tel. (075) 544 99 00
www.donkergroep.nl

Foto: Mark van Benthem, Probos

6. Aandeelhouderschap en nieuwe 'rood voor groen'-concepten

Het Nationaal Groenfonds werkt momenteel in samenwerking met het Bouwfonds een nieuw concept uit voor 'rood voor groen' met meer maatschappelijke betrokkenheid. Eigenaren van nieuwe huizen in een nieuwbouwwijk worden bij aankoop van het huis automatisch in een vereniging van eigenaren aandeelhouder van een parkbos of recreatiegebied. De investering van circa €6.000,- tot €7.000,- maakt deel uit van de aankoopsom van het huis. Het (park)bos of recreatiegebied is gedeeltelijk opengesteld en gedeeltelijk exclusief toegewezen aan individuele eigenaren. Binnen de randvoorwaarde van het bestemmingsplan bepaalt de vereniging zelf hoe de inrichting tot stand komt en hoe het beheer plaatsvindt. Zeggenschap en financiële last kunnen worden gedifferentieerd afhankelijk van de meerwaarde die bewoners ondervinden. Ook in Spanje zijn er in de Castilla-La Mancha regio goede ervaringen met co-aandeelhouderschap in bossen.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van InnovatieNetwerk en is samengesteld door Probos.

Oplage: 450 stuks

Utrecht, april 2011

Grensverleggend in Agro en Groen

InnovatieNetwerk ontwikkelt grensverleggende vernieuwingen in landbouw, agribusiness, voeding en groene ruimte en draagt er aan bij dat die door belanghebbenden in de praktijk worden gebracht. Het gaat om innovaties gericht op duurzame ontwikkeling en met een focus op de langere termijn.

InnovatieNetwerk

Postbus 19197

3501 DD Utrecht

070 378 56 53

www.innovatienetwerk.org

www.probos.nl

Foto: Patrick Jansen Probos